

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Факультет культурології та соціальних комунікацій
Кафедра цифрових комунікацій та інформаційних технологій

Кваліфікаційна робота
магістра
на тему: **«Бібліотеки України в системі
інформаційного спротиву»**

Виконав: здобувач 2 курсу магістратури
денної форми навчання,
спеціальності
029 Інформаційна, бібліотечна
та архівна справа
освітньої програми
«Бібліотекознавство та
інформаційно-аналітична діяльність»
Старов І.І.

Керівник:
професор, доктор педагогічних наук,
Соляник А.А.

Рецензент: Кірпа Т.О.,
директор бібліотеки ХДАК

Харків – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СПРОТИВІ	
1.1. Історико-культурний та соціальний контекст діяльності бібліотек України в період російсько-української війни.....	7
1.2. Основні виклики, які постали перед бібліотеками в умовах війни.....	18
РОЗДІЛ 2. НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ОБЛАСНИХ УНІВЕРСАЛЬНИХ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СПРОТИВУ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ	
2.1. Формування у користувачів навичок інформаційної безпеки та цифрового захисту.....	28
2.2. Освітні та культурні ініціативи бібліотек у сфері спротиву дезінформації.....	33
2.3. Заходи бібліотек з підтримки морально-психологічної стійкості українців.....	40
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45
ДОДАТКИ.....	51

ВСТУП

Актуальність теми магістерського дослідження. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 р. стало безпрецедентним викликом не лише для військової та економічної сфер життєдіяльності суспільства, але й для інформаційної безпеки країни. Інформаційна війна, яка супроводжує бойові дії, спрямована на маніпуляцію свідомістю громадян, поширення дезінформації, зниження морального духу населення та дискредитацію української державності на міжнародній арені.

У цьому контексті культурно-освітні установи, зокрема бібліотеки, відіграють важливу роль як досвідчені соціокомунікаційні установи, що володіють потужним арсеналом інструментів інформаційного спротиву. Вони не лише надають громадянам доступ до достовірної інформації, але й виконують просвітницькі, соціокультурні, виховні функції, створюють умови для національно-патріотичної мобілізації громади, збереження національної ідентичності, історичної пам'яті та культурної спадщини.

Обласні універсальні наукові бібліотеки (ОУНБ) України як регіональні методичні центри стали базовими осередками інформаційного спротиву в своїх областях, активно та системно реагуючи на виклики війни. Через свої сайти вони інформують громадськість про реальний стан подій, популяризують українську мову та культуру, організовують освітні та дозвіллієві заходи, що сприяють згуртуванню населення в протистоянні агресору. Їхня діяльність є унікальним прикладом адаптації культурно-освітніх інституцій до умов повномасштабної війни, де інформаційна складова має вирішальне значення.

Аналіз методів, які застосовують ОУНБ в інформаційному спротиві, дозволяє не лише оцінити їхній внесок у захист інформаційного простору України, а й розробити рекомендації для підвищення ефективності їхньої діяльності. Дослідження цієї теми є актуальним не лише в умовах сьогодення, але й у довгостроковій перспективі, оскільки узагальнення

досвіду провідних бібліотечних установ воюючої країни може стати надійною теоретико-методичною базою для формування нових підходів до організації культурно-інформаційної роботи в кризових ситуаціях.

Питання участі та можливостей бібліотек України в інформаційному спротиві російській агресії почали підніматися в фахових публікаціях, починаючи з 2014 р., але їх було не так багато. Лише з початком повномасштабного російського вторгнення суттєво актуалізувалася діяльність бібліотек в цьому напрямку, досвід якої почали осмислювати та висвітлювати бібліотекознавці. Методологічною базою розбудови системної діяльності бібліотек як активних суб'єктів інформаційного спротиву російській пропаганді та агресії є праці Т. Бевз [3], О. Дзири [12], Р. Гули, І. Передерій, В. Сажко [10], І. Гудими [9], М. Палієнко [26], А. Шершун [33] та ін. Про роль та можливі напрями діяльності бібліотек в системі інформаційного протистояння агресору писали Т. Беркович та І. Вільчинська [6], Т. Воропаєва та Н. Аверьянова [7], М. Кривець [19], Т. Новальська [25], Н. Парафійник [27] та ін. Найбільша кількість публікацій фахівців присвячена напряму протидії російським інформаційним фейкам та засобам формуванню бібліотеками основ медіаграмотності у користувачів. Особливо активно та плідно ці питання висвітлювали О. Батрименко [2], О. Белоусенко [4], О. Гордєєва та В. Нечитайло [8], Є. Довганюк [13], Д. Забродіна та А. Ташченко [14], К. Ілюк [17], Б. Костюк [18], А. Литвиненко [20], Р. Черниш [32] та ін. Кращі напрацювання діяльності бібліотек в напрямі організації інформаційного спротиву рашистам вдало висвітлені в працях О. Андрющенка [1], О. Білоцької [5], Т. Колесникової [34], Ю. Левченко [21], М. Макарової [22], І. Стамбол [29] та ін. Але, незважаючи на численні публікації в галузі формування бібліотеками системи інформаційного спротиву в умовах повномасштабної російської агресії проти України, це питання не отримало потрібного ступеня теоретичної розробки, яка необхідна на сучасному етапі. Так, проблема ролі

та участі обласних універсальних наукових бібліотек (ОУНБ) України в цій системі поглиблено не досліджувалась.

Мета роботи: розроблення теоретико-методичних засад підвищення ефективності діяльності обласних універсальних наукових бібліотек України в системі інформаційного спротиву російській агресії.

Задля досягнення мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- дослідити історико-культурний та соціальний контекст діяльності бібліотек України в період російсько-української війни;
- проаналізувати основні виклики, які постали перед бібліотеками в умовах повномасштабного російського вторгнення;
- виявити засоби формування бібліотеками у користувачів навичок інформаційної безпеки та цифрового захисту;
- дослідити освітні та культурні ініціативи бібліотек у сфері спротиву дезінформації та російській пропаганді;
- охарактеризувати заходи бібліотек з підтримки морально-психологічної стійкості українців в умовах російсько-української війни.

Об'єкт дослідження: бібліотеки України як суб'єкт інформаційного спротиву під час російсько-української війни.

Предмет дослідження: напрями діяльності обласних універсальних наукових бібліотек України в системі інформаційного спротиву російській агресії в умовах повномасштабного вторгнення.

Методологія дослідження базується на використанні системного та компаративного підходів, аналізу та синтезу, статистичного аналізу, бібліографічної евристики, методів класифікації заходів бібліотек, контент-аналізу сайтів та соцмереж.

Джерельною базою дослідження є результати контент-аналізу сайтів 21 ОУНБ України, їх планів та звітів роботи, публікації фахівців у наукових часописах.

Наукова новизна результатів дослідження в тому, що визначено засоби підвищення ефективності діяльності обласних універсальних

наукових бібліотек України в системі інформаційного спротиву російській агресії, які мають проводитися комплексно й систематично за такими основними напрямками: забезпечення інформаційного суверенітету України та боротьби з ворожою пропагандою; організація культурного спротиву населення через посилення заходів з національно-патріотичного виховання, формування та збереження національної ідентичності та історичної пам'яті; підтримка морально-психологічної стійкості Збройних Сил та населення України під час російсько-української війни.

Структура магістерської кваліфікаційної роботи – вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел, додатки.

РОЗДІЛ 1.

РОЛЬ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СПРОТИВІ

1.1 Історико-культурний та соціальний контекст діяльності бібліотек під час російсько-української війни

Після початку збройної агресії російської федерації проти України публічні бібліотеки як важливі соціокомунікаційні центри громад мобілізували всі свої ресурси та можливості для морально-психологічної та інформаційної підтримки населення, посилили заходи щодо збереження національної пам'яті та культури, віднайшли засоби для протидії ворожій пропаганді та інформаційним війнам. З перших днів повномасштабного російського вторгнення на територію України працівники бібліотек активно займалися волонтерською діяльністю, посилили увагу до заходів, спрямованих на захист національної культури та ідентичності, почали документувати злочини російського агресора на окупованих територіях. Бібліотечна громадськість країни згуртувала всі свої ресурси та можливості, щоб бути максимально корисними державі та ЗСУ. Так, незважаючи на те, що Харківська область з перших днів війни опинилася на лінії бойового зіткнення, Харківська ОУНБ не припиняла працювати в головних напрямках забезпечення системи інформаційного спротиву агресору. Вона надавала та надає вагомую підтримку місцевій громаді через організацію заходів, спрямованих на збереження національної ідентичності та підняття морального духу мешканців Харкова та області. Наприклад, серія "Хроніка незламного Харкова" включає публікації, які показують стійкість міста в умовах війни, зокрема "Хроніка незламного Харкова" випуски 1-14. Ці матеріали висвітлюють героїчні дії мешканців Харкова, важливі події, що відбуваються під час війни, та підтримують зв'язок поколінь. Завдяки цим заходам бібліотека стверджує себе як установа, що сприяє національній єдності та збереженню історичної пам'яті. Також важливими є ініціативи

ХОУНБ, що зберігають культуру та історію Харкова в умовах війни, як, наприклад, "Почесні захисники незламного Харкова". Цей проєкт вшановує захисників міста, висвітлюючи історії місцевих героїв, що боролися та борються за незалежність рідної землі.

Закарпаття — це найбезпечніший регіон України під час російсько-української війни, але Закарпатська ОУНБ імені Ф.Потушняка не залишилася осторонь від справи інформаційного спротиву агресору. Колектив бібліотеки активно підтримував місцеве населення та біженців шляхом організації тематичних заходів і виставок, спрямованих на збереження національної пам'яті та культурної ідентичності, які є ключовими елементами системи інформаційного спротиву. Наприклад, виставка "Геній слова Тараса Шевченка" підкреслює силу української національної ідеї, що черпає натхнення в культурних надбаннях, уособлених постаттю Кобзаря. Цей та подібні заходи допомагають закріпити патріотичні настрої в громадах, створюючи середовище, в якому відвідувачі можуть взаємодіяти з національною літературною спадщиною навіть у складний час. Також у бібліотеці було проведено книжкову виставку "Майбутнє – без насильства та війни", яка спрямована на формування в суспільстві уявлення про світ без збройних конфліктів та насильства. Цей захід підкреслює прагнення до миру і є вагомим внеском у формування морального духу громади, що бореться проти зовнішнього агресора.

Креативними та цілеспрямованими заходами, спрямованими на підтримку національної ідентичності членів громади, формування патріотичних настроїв та збереження національної пам'яті, відзначилася Запорізька ОУНБ. Так, проведення бібліотекою арт-зустрічі «Чекати, як дихати» в березні 2024 р. сприяло зміцненню морального духу суспільства та підкреслило стійкість українського народу. Під час цього заходу відвідувачі могли взаємодіяти з митцями та знаходити сили протистояти труднощам війни, що сприяє підтримці культурного фронту. Не менш важливим є організований у травні 2023 р. захід до Дня вишиванки. Ця подія

популяризувала українські національні традиції та одяг як символ єдності і стійкості українців перед викликами війни. Участь у святі сприяла формуванню патріотичних настроїв та національної гордості серед відвідувачів, надаючи їм можливість відчутти приналежність до національної культури. Крім того, виставка вишитих картин Інни Шевченко «Незламні», що була організована бібліотекою в січні 2023 р., продемонструвала незламний дух українського народу через мистецтво. Вишиті картини символізували силу та витривалість українців, створюючи культурний простір для підтримки патріотизму і єдності.

Львівська ОУНБ теж спрямовує свої зусилля на збереження історичної пам'яті та національної ідентичності, особливо в умовах російської агресії. Культурні та просвітницькі заходи, організовані ЛОУНБ, сприяють підтримці української національної свідомості та формують патріотичні настрої серед населення. Так, у серпні 2024 р. бібліотека провела акцію "Українські письменники про війну", де була представлена література про сучасні події та героїчну боротьбу України за незалежність. Це дозволило відвідувачам переосмислити реалії війни і глибше зрозуміти її вплив на суспільство. Подібні заходи є важливими в інформаційному спротиві, адже вони підкреслюють незламність українського народу та його готовність захищати культурну спадщину. Книжкові виставки на кшталт "Українська незалежність: хронологія боротьби" акцентують увагу на ключових подіях історії України, що сприяє формуванню національної свідомості і патріотизму. Такі події стимулюють у відвідувачів бібліотеки почуття гордості за країну та її культурне надбання.

Контент-аналіз сайту Вінницької ОУНБ імені Валентина Отамановського дозволив з'ясувати, що колектив установи спрямовує свою діяльність на формування та підтримку патріотичних цінностей, національної єдності та опору агресору. Матеріали на сайті ВОУНБ системно висвітлюють заходи, що мають велике історико-культурне значення, фіксують події про боротьбу українського народу за свободу і незалежність під час російського

повномасштабного вторгнення. Наприклад, низка статей, таких як «33 роки свободи: символи незламності, героїзму та незалежності» та «Нація героїв: українці», присвячені визвольній боротьбі українського народу за незалежність, видатним діячам та історичним подіям, що відображають непохитність української нації. Це сприяє вихованню національної гідності та єдності серед населення, особливо в умовах війни.

Українські бібліотеки завжди були осередками культури, знань та освіти, але війна з росією надала їм нової, особливої місії – підтримувати інформаційний спротив. Вінницька ОУНБ, як і інші бібліотеки України, всіма засобами сприяє збереженню національної ідентичності українців та протистойть російській пропаганді. Зокрема, через просвітницькі ініціативи, лекції, та заходи бібліотека інформує громадськість про важливі сторінки української історії, як-от «Шлях до української державності» та «Декларація про державний суверенітет» (липень 2023), що сприяють глибшому усвідомленню шляхів становлення української нації [28].

З початком повномасштабної російсько-української війни виховна та об'єднуюча роль бібліотек в Україні значно посилилася. Бібліотеки стали важливими центрами підтримки національної свідомості, збереження культурної спадщини та організації інформаційного спротиву агресії. Вони виконують не лише традиційну функцію надання інформаційних послуг, а й активно сприяють розвитку патріотичних цінностей, популяризації національної історії та культури. Особливо важливою стала їхня роль у боротьбі з дезінформацією, зокрема через організацію заходів, що підвищують обізнаність громадян щодо національної ідентичності та державної безпеки.

Бібліотеки України зосередили увагу на популяризації важливих під час інформаційного спротиву ворожій пропаганді тем, таких як незалежність, державність, європейське майбутнє України та протидія ідеології рашизму. Під час війни бібліотеки стали важливими осередками для проведення просвітницьких акцій, виставок, лекцій та культурних ініціатив, що

зміцнюють моральний дух громадян та сприяють національній єдності. Так, Волинська ОУНБ імені Олени Пчілки є яскравим прикладом інформаційного та національного спротиву, організовуючи численні заходи щодо підтримки патріотизму та єдності українців в боротьбі за свободу. Наприклад, бібліотека підготувала виставки та інформаційні години, присвячені героям війни та історії української державності, як-от виставка до Дня Соборності України, де акцентувалася увага на єдності та стійкості українського народу. Великий суспільний резонанс викликав в громаді проведений бібліотекою тематичний захід, присвячений Дню захисників та захисниць України, який вшанував пам'ять загиблих героїв та висвітлив героїчні сторінки історії національної боротьби.

Цикли заходів, спрямованих на національно-патріотичне виховання населення, проводять Житомирська ОУНБ імені Олега Ольжича. Зазвичай великою увагою відвідувачів користуються її заходи, приурочені до Дня української писемності та мови, які зміцнюють національну свідомість членів громади. Відділ обслуговування бібліотеки систематично проводить книжкові виставки до всіх важливих подій української історії, нагадуючи українцям про їхню силу та незламність, що є основою для протидії ворожим наративам. Подібні заходи в бібліотеках відображають прагнення суспільства до захисту своєї культурної спадщини, сприяють збереженню історичної пам'яті та формуванню патріотичної свідомості.

Складні умови окупації пережив колектив Херсонської ОУНБ імені Олеся Гончара. В умовах окупації та деокупації Херсонщини бібліотеки зіткнулися з викликами, що потребували адаптації до нових реалій. Бібліотекарі працювали над збереженням найціннішої частини фондів бібліотек, відновленням зруйнованих бомбардуваннями будівель, усіма засобами протидіяли російській пропаганді. Одразу після звільнення Херсону від рашиських окупантів, Херсонська ОУНБ імені Олеся Гончара розгорнула потужну діяльність щодо втілення різноманітних ініціатив, спрямованих на підвищення обізнаності громадськості про національну історію, культуру та

сучасні виклики, пов'язані з війною. У рамках таких заходів проводяться лекції, вікторини, виставки та інші події, що популяризують національні цінності та зміцнюють громадський дух. На прикладі Херсонської ОУНБ ім. Олеся Гончара видно, як бібліотечна діяльність адаптувалася до умов війни. Значну увагу було приділено висвітленню подій, пов'язаних із російською агресією, організації патріотичних заходів, таких як вечори пам'яті, квести, літературні читання, присвячені героям війни (наприклад, “Незламні кіборги Херсонщини” та “Кіборги: вистояли — не вистояв бетон”). Такі заходи сприяли формуванню стійкості суспільства та збереженню історичної пам'яті. Особливе значення мали ініціативи Херсонської ОУНБ ім. Олеся Гончара, спрямовані на відновлення діяльності постраждалих під час окупації бібліотек Херсонщини після звільнення територій. Наприклад, на XI Книжковому Арсеналі було обговорено плани з відбудови бібліотек на деокупованих територіях, що підкреслює їхню важливу роль у післявоєнному відновленні України.

Важливою місією ОУНБ є збереження та розвиток культурної ідентичності українців, зокрема через популяризацію української мови та літератури, а також через заходи, що сприяють єднанню нації в умовах війни. Під час повномасштабного російського вторгнення бібліотеки України стали не лише інформаційними осередками, а й соціальними та волонтерськими центрами підтримки суспільства. Вони створювали в своїх приміщеннях центри збору від населення книжок для відправки їх в військові частини, організовували плетіння захисних сіток для військових, збирали гроші на купівлю дронів та окопних свічок.

Майже всі ОУНБ України в планах своїх соціокультурних заходів мають такі, що спрямовані на формування у мешканців району обслуговування активної громадянської позиції. В умовах гібридної війни, яка супроводжується масштабною інформаційною агресією, бібліотеки, зокрема Одеської області, взяли на себе важливу місію: підтримку патріотичних настроїв, боротьбу з дезінформацією та сприяння громадській

єдності. Одеська ОУНБ активно працює над висвітленням правдивої історії України. Наприклад, організовані заходи до Дня захисників та захисниць України спрямовані на підтримку морального духу воїнів і цивільних через культурно-просвітницькі лекції та презентації книг, як-от «Записки добровольця» Олександра Закерничного та «Наша столітня: про війну за свободу» за участі історика Володимира В'ятровича [28].

Полтавська ОУНБ реалізує численні заходи, які сприяють зміцненню національної єдності: від історичних лекцій і презентацій книг про війну до тематичних виставок, присвячених героїчній боротьбі українського народу. Рівненська ОУНБ також приділяє велику увагу заходам, присвяченим збереженню національної пам'яті, формуванню громадянської свідомості та популяризації української культури. У період російсько-української війни їх значення посилюється, адже вони стали ефективним інструментом боротьби проти дезінформації та пропаганди. Так, бібліотечні проекти на Рівненщині, такі як виставки «Нескорена Україна» або просвітницькі заходи, присвячені Голодомору, сприяли формуванню національної ідентичності та стійкості до маніпулятивної інформації.

Тернопільська ОУНБ ще з 2014 року, з початком війни, розпочала впроваджувати ініціативи, спрямовані на підтримку українських військових, популяризацію української історії та культури, а також протидію російській агресії, зокрема й в сфері інформації. Вона систематично організовує заходи, спрямовані на збереження національної пам'яті та протидію дезінформації. Серед таких заходів – виставка «Кривавий злочин в Оленівці» (липень 2024 р.), що привертає увагу до злочинів російської агресії проти України, та мультимедійна презентація «Нація нескорених» (жовтень 2024 р.), яка висвітлює подвиги українців у боротьбі за свободу та незалежність.

Хмельницька ОУНБ з перших днів війни стала місцем підтримки культурного фронту. Презентації книг українських авторів, наприклад, книги «Волонтери: сила незламних», створюють платформу для поширення історій про спротив та мужність українців. У цей період особливого значення набули

заходи, спрямовані на підтримку національної єдності через збереження історичної пам'яті, як це видно на прикладі численних тематичних виставок і зустрічей, які організують бібліотеки.

Відповідно до річного плану роботи Миколаївської ОУНБ увага колективу відділу обслуговування спрямована на проведення заходів, що підвищували моральний дух населення, серед яких можна виділити тематичні презентації, інформаційні години та виставки, що фокусувалися на військових подіях, патріотизмі та внеску українських захисників у звільнення рідної землі від окупантів. Однією з таких важливих подій стало відкриття виставки "У серцях і пам'яті – в думках", яка відображала боротьбу України та її героїв за незалежність, а також виставка "Кожен із нас – воїн", присвячена добровольцям. Особливе місце займають заходи, спрямовані на вшанування пам'яті захисників України, висвітлення історії героїзму минулого та сучасності, акцентування важливості національної єдності. У складних умовах війни бібліотеки також стали платформами для популяризації літератури, яка розкриває драматичні події в Україні. Зокрема, було проведено презентації книг, присвячених стійкості українського народу, таких як «Ізюм: зруйновані, але нескорені» Костянтина Григоренка.

З початком повномасштабної агресії Росії у 2022 р. бібліотеки Миколаївщини швидко адаптували свою діяльність до викликів часу, зберігаючи історичну пам'ять, сприяючи інформуванню суспільства та підтримуючи моральний дух населення. Так, Миколаївська ОУНБ стала майданчиком для збору та збереження історичних свідчень про російське вторгнення в Україну, проведення заходів національно-патріотичного спрямування, таких як «День пам'яті захисників України» та інших. Бібліотека активно долучилася до популяризації історичних подій, таких як День захисників та захисниць України, День гідності та свободи, організовуючи тематичні заходи та виставки, що сприяють підвищенню національної свідомості громадян, організовувала культурні ініціативи, які спрямовані на підтримку мешканців постраждалих регіонів. Наприклад,

організовано збір коштів для відновлення культурних об'єктів, таких як музей Сковороди, та популяризацію української літератури, включаючи поезію та прозу, що відображають переживання війни .

У контексті російсько-української війни роль бібліотек України набула нових акцентів, які виявляються в підтримці інформаційного фронту, сприянні збереженню культурної спадщини та протидії дезінформації. Миколаївська ОУНБ є одним із активних учасників інформаційного спротиву. У своїй діяльності вона висвітлює злочини російської федерації проти української культури, зокрема зруйнування релігійних споруд та культурних об'єктів. Наприклад, публікації про міжнародну премію Сергія Жадана за роман, присвячений подіям на Донбасі, або висвітлення ініціатив з відновлення зруйнованих культурних пам'яток підкреслюють стійкість українського народу та його прагнення до збереження національної ідентичності. Варто зауважити, що внаслідок ворожого обстрілу Миколаївської ОУНБ спалахнула пожежа, яка завдала суттєвих втрат бібліотечним ресурсам. Після 24 лютого 2022 р. бібліотеки не випадково стали об'єктами руйнувань та вандалізму з боку російських окупантів. Це є свідченням того, що зусилля російської агресії спрямовані на знищення українських культурних та історичних надбань, які є основою національної ідентичності та духовного спротиву, тому бібліотеки знаходяться на передньому краї боротьби за збереження та відновлення найцінніших здобутків науки, освіти, літератури, мистецтва.

Окрім фізичного знищення культурних установ, росіяни на окупованих територіях активно здійснюють спроби знищити українську ідентичність через спалення підручників з історії України, кращі твори українських письменників. Попри це, бібліотеки залишаються центрами, які забезпечують доступ до правдивої інформації, підтримують зв'язок громади з національною культурою та освітою, а також беруть участь у фіксації воєнних злочинів окупантів. Їх діяльність багатовекторна та охоплює широкий спектр ініціатив, спрямованих на збереження національної

ідентичності та боротьбу з російською пропагандою. Зокрема, бібліотеки всіма засобами популяризують українську літературу, поезію та інші види мистецтва, які формують національну свідомість. Проект «Спадок», який реалізується на базі Миколаївської ОУНБ, зосереджується на збереженні культурної спадщини та створенні веб-архівів українських пам'яток. Однією з ключових ініціатив є документування військових злочинів проти культурної спадщини України, що стало частиною глобальної кампанії протидії російській агресії.

Бібліотеки України здавна відіграють важливу роль у збереженні культурної спадщини, популяризації знань та підтримці соціальної єдності. Однак із початком російсько-української війни вони постали перед новими викликами, пов'язаними із захистом своєї діяльності та інформаційним опором агресії. Так, Чернігівська ОУНБ імені Софії та Олександра Русових активно долучається до формування інформаційної стійкості, проводячи заходи, які сприяють підтримці патріотичного духу, боротьбі з дезінформацією та збереженню історичної пам'яті. Наприклад, бібліотека організовує книжкові виставки та тематичні заходи, присвячені визначним подіям та постатям війни, зокрема до Дня пам'яті Героїв Небесної Сотні та Дня захисників і захисниць України.

Серед основних напрямів діяльності Сумської ОУНБ в умовах війни можна виділити висвітлення важливих історичних подій, таких як героїчна оборона та історії нескорених захисників України. Наприклад, заходи, присвячені річницям Майдану, створюють у суспільстві атмосферу пам'яті та єдності, допомагаючи осмислити вагомість боротьби за незалежність. Щорічна акція бібліотеки «Від Майдану до свободи» збирає велику кількість учасників та є своєрідною традицією відзначення Дня національної гідності та свободи.

Важливі заходи проводить Чернівецька ОУНБ імені Михайла Івасюка, яка під час російсько-української війни стала регіональним центром інформаційного та культурного опору агресії. У її діяльності суттєво

посилено акцент на формуванні патріотичної свідомості та історичної пам'яті. Серед основних заходів бібліотеки варто відзначити виставки, презентації книг та серії листівок, присвячених військовим подіям, українським захисникам та окупації Криму. Наприклад, у межах заходу «Крим: хронологія окупації» бібліотека висвітлює події анексії півострова, наголошуючи на міжнародному аспекті цієї трагедії для України. Особливе місце в діяльності бібліотеки посідає проєкт «Книга пам'яті російсько-української війни», який висвітлює історії про загиблих українських воїнів. Ці матеріали слугують джерелом не лише для вшанування героїв, а й для дослідження причин та наслідків війни, сприяючи формуванню національної ідентичності мешканців регіону.

Ефективним напрямом діяльності бібліотек в цьому аспекті є організація виставок, присвячених ключовим подіям війни та українським героям. Наприклад, виставка «Подвійний захист: волонтери та воїни» розповідає про внесок захисників України та волонтерів у боротьбу з агресором. Також особливої уваги заслуговує виставка «Майдан: революція гідності», що відображає події Революції Гідності як передумови початку боротьби сучасної української нації за незалежність. Серія заходів, присвячених окупації Маріуполя, допомагає розкрити трагедію міста-героя та вшанувати пам'ять про його мешканців.

Івано-Франківська ОУНБ імені Івана Франка є однією з провідних культурно-освітніх установ регіону, яка бере активну участь в організації інформаційного спротиву під час російсько-української війни. Її діяльність спрямована на підтримку української ідентичності, висвітлення правдивої інформації про війну та популяризацію української культури. Бібліотека використовує історико-культурний контекст як основу для формування національної свідомості. Зокрема, через проведення заходів, присвячених важливим подіям, таким як Революція Гідності, бібліотека демонструє зв'язок між минулим і сучасністю. Крім того, бібліотека активно працює над популяризацією української літератури, яка відображає досвід війни, героїзм

захисників та трагедію мирного населення. Значну увагу колектив бібліотеки приділяє підтримці внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які знаходять у бібліотеці не лише джерело інформації, а й місце соціальної адаптації та інтеграції в нове соціальне середовище.

Дніпропетровська ОУНБ імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія відіграє важливу роль у культурному та інформаційному житті регіону, особливо під час російсько-української війни. Установа стає не лише джерелом знань, а й потужним осередком формування національної свідомості, забезпечуючи доступ до правдивої інформації та культурної спадщини. Війна значно посилила значення бібліотек як інструменту інформаційного спротиву. Бібліотека сприяє збереженню історичної пам'яті, організовуючи заходи, що висвітлюють важливі етапи боротьби українського народу за свободу та незалежність. Зокрема, через презентацію літератури, присвяченої військовій тематиці, та організацію зустрічей з очевидцями подій бібліотека інтегрує історичні події в сучасний контекст. Крім того, бібліотека є місцем для інтеграції внутрішньо переміщених осіб, пропонуючи їм можливість для навчання, спілкування та творчого розвитку [28].

Таким чином, аналіз планів та звітів роботи ОУНБ України, контент-аналіз їх офіційних сайтів дозволяють довести, що з початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну бібліотеки стають центрами інформаційного та національного спротиву агресору, захисниками національної ідентичності та історико-культурної спадщини українців.

1.2 Основні виклики, які постали перед бібліотеками в умовах війни

Російська агресія проти України поставила перед бібліотеками багато складних викликів. Це постійна небезпека персоналу та приміщень, втрата фондів та обладнання, загроза цінним та рідкісним виданням, тривалі відключення світла, відтік бібліотечних фахівців в більш безпечні регіони та

за кордон, психологічне вигорання та втома від війни, мінімальне фінансування, необхідність боротьби з російською пропагандою та фейками.

Найкращим прикладом адаптивності бібліотек до умов війни стала діяльність Хмельницької ОУНБ, яка реалізувала інноваційний проєкт «Гуртуймося заради Перемоги: перезавантаження постраждалих від війни через оздоровчо-психологічну підтримку та розробку соціально-економічних проєктів. Мета проєкту — допомогти постраждалим від війни позбавитися стресу та страшних спогадів про злочини війни, інтегрувати ветеранів та членів їх родин, а також внутрішньо переміщених осіб у безпечну Хмельницьку громаду, розвинути їх креативні здібності, допомогти відкрити власний бізнес за кошти грантодавців, оздоровити та психологічно розвантажити через залучення до психологічних тренінгів, мистецьких проєктів, арт-терапії. Цей проєкт отримав нагороду Української бібліотечної асоціації як краща бібліотечна інновація 2024 року. Іншим ОУНБ необхідно переймати та розповсюджувати цей досвід в своїх регіонах.

Закарпатська ОУНБ теж активно сприяє скорішій релокації ВПО. Її заходи в межах проєкту "Єдина країна — Україна!" сприяють інформаційній та психологічній підтримці українських переселенців. Саме в бібліотеці вони можуть знайти необхідну їм інформацію, відчувати себе частиною громади через участь у різноманітних соціокультурних заходах. Це демонструє зусилля бібліотеки у зміцненні зв'язків між людьми і в розширенні культурного простору для всіх громадян, незалежно від їхнього місця проживання. У травні 2023 р. бібліотека організувала виставку на тему «Патріотичне виховання підростаючого покоління в мистецькому просторі», спрямовану на формування в молоді розуміння історії боротьби українського народу. Цей захід підкреслив необхідність збереження патріотичних цінностей серед підростаючого покоління, яке повинно розуміти важливість виборювання державної незалежності та формувати в собі національну свідомість.

Ще одним викликом є необхідність проведення заходів з мінної безпеки для забезпечення захисту користувачів у воєнний час. Так, у березні 2023 р. в бібліотеці пройшов тренінг з мінної безпеки, що надав базові знання та навички безпечної поведінки у випадку знаходження мін. Це є важливим елементом інформаційного спротиву, спрямованого на запобігання травмування та збереження життя цивільного населення.

Велику роботу в цьому напрямку веде Харківська ОУНБ, що знаходиться в прифронтовому місці. Одним з основних викликів війни є фізична небезпека бібліотечних приміщень та працівників. На сайті бібліотеки є спеціальний розділ "Снаряд упав — осипалась стіна", де висвітлюється, як війна руйнує будівлі бібліотек та їх інфраструктуру, адже бібліотеки в зоні бойових дій неодноразово зазнавали ушкоджень.

Ще одним викликом є необхідність адаптації фондів та послуг для підтримки морального та психологічного стану громадян. Наприклад, ініціатива "Стрес під час війни" включає матеріали для підтримки психологічного здоров'я під час війни, що дозволяє громадянам легше переносити важкі обставини.

Харківська область, яка знаходиться під постійними обстрілами з початку повномасштабного вторгнення, має десятки зруйнованих сіл, в яких зруйновані бібліотечні приміщення та знищені фонди. У прикордонних територіях Дергачівської, Золочівської, Липецької та Вовчанської громад було до війни 192 бібліотеки, доля яких нині не відома.

У 2024 р. в Харківській області 51 бібліотека повністю зруйнована, 71 будівля бібліотеки частково зруйнована, 87 будівель зазнали незначних пошкоджень, 89 бібліотек втратили всі матеріально-технічні засоби та частину бібліотечних фондів. Аналогічна ситуація в інших прифронтових територіях Запорізької, Херсонської, Сумської областей. Багато вцілілих бібліотек прифронтових територій виявилися змушеними адаптуватися до нових умов роботи в умовах воєнного часу, зокрема, перейти на онлайн-платформи для проведення заходів і обслуговування користувачів.

У більш небезпечних регіонах першочерговим завданням бібліотек є адаптація ВПО до нових умов життя. В рамках цієї роботи бібліотеки організують заходи під девізом "Українці: єдність і сила", допомагаючи створити відчуття підтримки для тих, хто змушений був залишити свої домівки. Також важливим аспектом діяльності бібліотек є протидія інформаційним атакам та дезінформації. Головним засобом цієї протидії є заняття з медіаграмотності, де відвідувачів навчають критично мислити та аналізувати інформацію з медіа. Так, Вінницька ОУНБ імені Валентина Отамановського впроваджує широкий спектр інформаційно-просвітницьких заходів, зокрема навчає методам цифрового захисту для збереження інформаційної незалежності. Важливо зазначити, що бібліотеки також беруть участь у збереженні та поширенні правдивої інформації про події війни, підтримуючи українське суспільство у його прагненні до об'єктивності та справедливості. Наприклад, такі заходи, як «Оленівка – наші біль, рана і сльози!» та «Ізюм: деокупація», де свідки розповідають про трагічні події війни, зокрема звірства рашистів, що були здійснені на окупованих територіях, допомагають розвивати критичне мислення та сприяють захисту від ворожої пропаганди.

Одним із ключових викликів для бібліотек в умовах війни стало забезпечення захисту інформаційного простору від ворожих маніпуляцій. Крім того, на бібліотеки лягає відповідальність за підтримку культурного фронту: наприклад, виставки та заходи, такі як «Творці української державності» (липень 2023) та «Вони вистояли – не вистояв бетон» (січень 2023), підкреслюють роль українського народу у збереженні незалежності та національної свідомості. Бібліотеки також організують заходи, присвячені мовним питанням і патріотичному вихованню, зокрема «Українська мова – мова незламності й боротьби» (лютий 2023), що наголошують на важливості української мови в умовах воєнних дій [28].

Поширення ворогом фейкових новин та дезінформації, що є частиною гібридної війни, змусило бібліотеки розвивати нові механізми

інформаційного захисту та контрпропаганди. Водночас бібліотеки стали активними учасниками інформаційної боротьби, займаючи позицію просвіти та поширення правдивої інформації. Так, Волинська ОУНБ імені Олени Пчілки проводить системні заходи щодо розвінчування фейкових наративів, які активно використовуються російською пропагандою. Бібліотека реалізує регулярні інформаційні та просвітницькі заходи, присвячені реаліям війни, як-от онлайн-лекції з питань національної історії та поетичні читання, що розповідають про героїзм ЗСУ та зміцнюють моральний дух громади.

Житомирська ОУНБ імені Олега Ольжича практикує зустрічі читачів з військовими, які розповідають про пережите на війні та сприяють протидії той дезінформації, яку активно поширюють ворожі ЗМІ. Бібліотеки України постійно зустрічаються з викликами дезінформації, спрямованої на знищення національної ідентичності українців та спробами маніпуляції громадською думкою з боку ворога. В таких умовах робота бібліотек як осередків правдивої інформації є вкрай важливою для зміцнення стійкості українського суспільства.

Війна принесла чимало викликів для бібліотек Херсонщини, серед яких фізичне знищення інфраструктури (багато бібліотечних приміщень постраждало внаслідок обстрілів) та документних фондів. У звільнених районах правобережної частини Херсонщини були задокументовані численні руйнування бібліотек, викрадення цінних фондів, які мають статус історико-культурних пам'яток національного значення. У Херсонській області такі проблеми виявилися надзвичайно гострими. Бібліотекам доводилося швидко реагувати на нові виклики, наприклад, організовуючи евакуацію цінних матеріалів або створюючи цифрові ресурси для збереження знань. Російські окупанти намагалися стерти культурний слід України, включно з викраденням та знищенням артефактів. У таких умовах бібліотеки стали оплотом боротьби за національну пам'ять. У Херсонській ОУНБ проводились заходи для привернення уваги до викраденої культурних

пам'яток регіону, акцентуючи на важливості їх збереження для майбутніх поколінь.

Ще одним викликом стала відсутність доступу більшості користувачів до інформаційних ресурсів: значна частина бібліотечних фондів опинилася недоступною, що ускладнило забезпечення інформаційних потреб населення. Це змусило бібліотеки шукати нові форми роботи, зокрема у цифровому та дистанційному форматі, щоб зберегти контакт із користувачами навіть за умов окупації. Бібліотекарі Херсонщини також виступили ініціаторами важливих проєктів, які спрямовані на підтримку громадян у цей складний час. Наприклад, створення виставок, присвячених темі спротиву окупації, таких як “Незламний Херсон” та “Деокупація правобережної Херсонщини очима Дмитра Комарова”.

Бібліотеки Одещини, як і всієї України, зіткнулися з багатьма викликами в умовах війни. Серед них — забезпечення доступу до правдивої інформації, протидія російській пропаганді та адаптація до нових реалій. Пріоритетними завданнями їх роботи стали питання збереження бібліотечних фондів, організація безпечного простору для відвідувачів та підтримка освітньої й культурної діяльності. Так, Одеська ОУНБ імені М. С. Грушевського, систематично організує заходи, спрямовані на розвінчання ворожих фейків та протидію дезінформації. Наприклад, бібліотека організувала лекції на тему гібридної агресії РФ, як-от «Мова — це зброя» Ярослави Вітко-Присяжнюк, де розглядалися маніпуляції мовним питанням. Крім того, реалізовано дискусії щодо адаптації до умов війни та стійкості нації.

Полтавська ОУНБ імені І. П. Котляревського не лише долає виклики ворожої пропаганди, але й демонструє приклади успішного реагування на них. Зокрема, в бібліотеці систематично проводяться тренінги з медіаграмотності, що допомагають відвідувачам розпізнавати маніпуляції та фейки. Тернопільська ОУНБ провела низку заходів з ветеранами російсько-

української війни під девізом «Свободу й гідність не скорити», присвячену героїзму захисників України.

На прикладі роботи Миколаївської ОУНБ можна проілюструвати, як в умовах війни бібліотеки стикнулися з низкою серйозних викликів, серед яких суттєве зниження рівня фінансування, пошкодження бібліотечних фондів, а також знищення інфраструктури, що негативно вплинуло на нормальну роботу багатьох бібліотек, зокрема у зонах бойових дій. Згідно з даними статистики, унаслідок російської агресії на Миколаївщині постраждали понад 220 бібліотек, з яких багато було повністю зруйновано. Миколаївська ОУНБ стикається з численними викликами через регулярні обстріли та руйнування інфраструктури. Зокрема, будівля бібліотеки зазнала пошкоджень, але попри це, її робота не припинялася. Цей приклад демонструє стійкість бібліотеки як центру інформаційної підтримки та культурного життя громади. Захищаючи культурні цінності, бібліотека запровадила заходи захисту книжкових фондів та архівів, зокрема обгортання скульптур і пам'яток у захисні конструкції.

Одним із головних викликів стала потреба в цифровій трансформації та розвитку інформаційної безпеки бібліотек. Враховуючи актуальність захисту даних і критичної інфраструктури, бібліотеки були змушені оперативно адаптувати свої ресурси та стратегії роботи, зокрема запровадивши сучасні методи захисту цифрових фондів від кіберзагроз. Наприклад, для збереження інформаційних матеріалів, що стосуються війни, були впроваджені спеціальні заходи щодо захисту веб-сайтів та електронних архівів бібліотек, а також забезпечення доступу до важливих ресурсів для осіб, що перебувають у тимчасово окупованих районах.

Іншим значним викликом стала необхідність підтримки фізичних та психосоціальних потреб населення, зокрема, людей, які постраждали від війни, як то переселенців, ветеранів та волонтерів. Для цього бібліотеки організовували різноманітні заходи для підтримки морального духу громадян, серед яких освітні програми, культурні акції, лекції та конференції.

Одним із прикладів є проведення інформаційних годин, присвячених пам'яті жертв війни та оборонців України.

Попри труднощі, спричинені окупацією частини регіону, бібліотеки Миколаївщини змогли організувати заходи для підтримки української культури та формування стійкості громадян. Важливим напрямом їх діяльності стала протидія дезінформації, зокрема через проведення культурно-освітніх заходів, таких як інформаційні години «Звитяги та перемоги українського воїнства». Російська пропаганда постійно намагається впливати на свідомість громадян через маніпуляції та фейкові новини. У цих умовах бібліотеки сприяють поширенню достовірної інформації, організовують лекції та виставки, які пояснюють суспільству суть та загрози інформаційної війни. Одним із завдань є організація інформаційних кампаній, спрямованих на викриття фейкових новин та формування критичного мислення у громадян. Для цього використовуються освітні платформи та заходи з медіаграмотності, такі як національний проєкт "Фільтр". Російські медіа намагаються створювати фейки та маніпуляції для виправдання своїх дій в Україні. У відповідь бібліотеки впроваджують інформаційні кампанії, спрямовані на розвінчання фейків, публікують матеріали про правду війни та висвітлюють героїзм українських захисників.

Бібліотеки України зіткнулися з численними викликами, зокрема фізичними руйнуваннями, викликаними бойовими діями, та необхідністю адаптації до нових інформаційних загроз. Знищення об'єктів культури, таких як музей Григорія Сковороди, стало символом варварства агресора та водночас закликом до консолідації зусиль для збереження культурної спадщини. Крім того, бібліотеки виконують функцію культурної дипломатії. Так, за сприяння бібліотек проводяться виставки антивоєнних карикатур, флешмоби, спеціальні заходи на підтримку української культури за кордоном. Ці ініціативи сприяють формуванню глобальної підтримки України у війні проти агресора. Для боротьби з російською дезінформацією бібліотеки проводять навчання користувачів з фактчекінгу та активно

поширюють правдиву інформацію про події в Україні. Важливою складовою цього напрямку роботи є співпраця з міжнародними організаціями, такими як UNESCO, які підтримують Україну в питаннях збереження культурної спадщини.

Чернігівська ОУНБ імені Софії та Олександра Русових, незважаючи на обстріли міста, продовжувала функціонувати, забезпечуючи населенню доступ до інформації та культурного контенту. Зокрема, бібліотека акцентувала увагу на документах, що висвітлюють події війни: свідченнях очевидців, аналітичних матеріалах, фотохроніках, які увійшли до видань, таких як «Чернігів у вогні» та «Оленівка. Про це не можна забувати». Іншим важливим аспектом роботи стали заходи, спрямовані на психологічну підтримку громади, наприклад, ініціативи зі збору листів для військових та акції солідарності з жертвами війни.

Сумська ОУНБ зіткнулася з низкою викликів, характерних для умов війни. Це, зокрема, необхідність протидії ворожій пропаганді, адаптація до роботи в умовах обмежених ресурсів, а також організація безпечного простору для відвідувачів. Іншим викликом стала емоційна підтримка громади. Бібліотека забезпечує доступ до матеріалів, що сприяють осмисленню воєнних подій, зокрема через презентації книг на тему війни. Так, проєкти «Дмитро Буйвал: історія нескорених» та «Щоденник війни» надають відвідувачам унікальну можливість ознайомитися з реаліями війни через призму людських історій. «Антифейкова гра», організована бібліотекою для молоді, сприяла підвищенню рівня медіаграмотності та навчила розпізнавати фейки. Такі заходи допомагають зміцнити інформаційну стійкість українського суспільства.

Одним із важливих напрямів роботи бібліотек на прифронтових територіях стало документування злочинів російських окупантів. Наприклад, під час презентації серії заходів «Рашизм: злочини і наслідки» були зібрані факти про воєнні злочини та їхній вплив на суспільство. Іншим викликом стало збереження пам'яті про героїв війни. Проєкт «Кожен воїн – герой»

дозволяє вшанувати тих, хто віддав життя за свободу України, через популяризацію їхніх історій серед громадськості.

Майже кожна ОУНБ має аналогічні проєкти, що фіксують живі свідчення тих, хто став жертвою російсько-української війни в своєму регіоні, вшановують пам'ять загиблих земляків у віртуальних алеях слави, формують цифрові архіви документів та спогадів про війну, фото руйнувань та інших злочинів агресора. Під час відбудови України необхідно буде об'єднати ці ресурси для створення Єдиної книги пам'яті та скорботи.

РОЗДІЛ 2.

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ОБЛАСНИХ УНІВЕРСАЛЬНИХ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ ЩОДО ІНФОРМАЦІЙНОГО СПРОТИВУ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

2.1 Впровадження інформаційної безпеки та цифрового захисту

З початком повномасштабного російського вторгнення бібліотеки України активно займаються інформаційною безпекою. Наприклад, Харківська ОУНБ запровадила ініціативу "Школа кібербійця", яка допомагає громадянам отримати навички, необхідні для захисту від кіберзагроз. Цей курс надає базові знання з кібербезпеки та знижує ризики інформаційних атак. Також бібліотека розробляє спеціалізовані ресурси для протидії дезінформації. Проєкт "Скачай, збий, допомагай" націлений на боротьбу з ворожими інформаційними атаками, надаючи інструменти для виявлення та протидії дезінформації.

Закарпатська ОУНБ імені Ф. Потушняка розробляє спеціальні заходи, спрямовані на підвищення рівня медіаграмотності громадян, яка є важливою складовою інформаційного захисту. Наприклад, виставка "Актуальні питання кібербезпеки" надає інформацію про основи кіберзахисту та підвищує обізнаність користувачів про небезпеки, які несе інформаційна війна. Це сприяє формуванню у громадян базових навичок для захисту себе від інформаційних атак і підвищує здатність громади протистояти дезінформації. Ще один вагомий захід "Сучасна бібліотека: безпека та довіра" спрямований на встановлення довірливих відносин між бібліотекою та користувачами, що стає особливо актуальним у часи, коли значна частина інформації може бути спотворена або маніпульована. Ця ініціатива підкреслює важливість надійних джерел інформації в умовах війни.

Запорізька ОУНБ теж активізувала ініціативи, спрямовані на підвищення рівня обізнаності громадян у питаннях інформаційної безпеки. Круглий стіл з популяризації воєнно-історичної вітчизняної літератури, що

відбувся у червні 2024 р., об'єднав фахівців для обговорення питань збереження історичної пам'яті через літературу. Учасники зібрання акцентували увагу на важливості військової тематики в українській літературі та її значенні для формування свідомого громадянина. Завдяки цьому заходу бібліотека сприяє розвитку критичного мислення та здатності протистояти дезінформації, що є ключовим у боротьбі з інформаційною агресією.

Львівська ОУНБ ще до війни активно працювала над підвищенням рівня інформаційної безпеки серед своїх користувачів. Виставка "Кібербезпека: як захистити себе онлайн" є частиною зусиль з популяризації інструментів цифрового захисту, що сприяє формуванню базових навичок захисту від інформаційних атак. Подібні заходи акцентують увагу на необхідності бути обізнаним з питань інформаційної війни, особливо в період військових дій. Додатково, ЛОУНБ проводить тренінги з медіаграмотності, які допомагають громадянам розпізнавати фейки та пропагандистські повідомлення. Такі ініціативи відіграють важливу роль у боротьбі з дезінформацією, адже вони підвищують рівень критичного мислення та цифрових компетентностей користувачів бібліотек.

Інноваційні форми масових заходів проводить Вінницька ОУНБ імені Валентина Отамановського. Сайт бібліотеки став платформою, де розміщуються публікації, присвячені національним символам, таким як прапор та герб України. Наприклад, матеріал «І наш прапор, окроплений кров'ю, став ще дорожчим мільйонам сердець» підкреслює важливість українського прапора як символу боротьби за незалежність та об'єднання країни. Бібліотека систематично проводить освітні ініціативи та майстер-класи на кшталт «Воркшоп: емоційна гігієна та психологічна самодопомога», де навчають користувачів легше переживати стресові ситуації в умовах війни, вберегти своє ментальне здоров'я, що є важливою частиною інформаційної безпеки суспільства. Ініціатива бібліотеки «Україна – це обличчя гідності, це серце свободи» (листопад 2023) слугує прикладом

використання цифрових платформ для підвищення національної свідомості громадян та укріплення духу українців у боротьбі з агресором.

В умовах російських кіберзагроз бібліотека захищає свої електронні ресурси, реалізує заходи щодо моніторингу і блокування доступу до джерел дезінформації, які використовуються ворожими силами для маніпуляцій. Бібліотека також активно пропагує принципи цифрової гігієни серед своїх користувачів, організовуючи тренінги та семінари щодо безпеки в Інтернеті, захисту персональних даних і боротьби з кіберзлочинністю. Це дозволяє громадянам краще орієнтуватися в інформаційному просторі, знижуючи ризики впливу ворожої пропаганди.

Волинська ОУНБ імені Олени Пчілки також активно розвиває цифрові платформи для підтримки інформаційної безпеки, сприяючи кращій інформованості громади про безпеку в інтернеті та захист персональних даних. Також бібліотека розширює свою онлайн-присутність, створюючи віртуальні виставки та онлайн-ресурси, які допомагають громаді отримувати достовірну інформацію. Наприклад, віртуальна виставка, присвячена українській державності, розповідає про видатні події та особистості української історії, підкреслюючи боротьбу за свободу та незалежність.

Житомирська ОУНБ імені Олега Ольжича успішно адаптувала свою діяльність до цифрового простору, організовуючи онлайн-заходи та виставки, які дозволяють охопити широку аудиторію. Ці ініціативи є невід'ємною частиною інформаційного спротиву, адже дозволяють надавати громадянам перевірену інформацію в умовах, коли російська пропаганда прагне дестабілізувати ситуацію в Україні. Цифрові ресурси бібліотеки також стають дедалі важливішими, особливо в умовах обмеженого доступу до фізичних приміщень під час обстрілів. Установи створюють онлайн-колекції, що доступні для користувачів з будь-якої точки країни та світу, забезпечуючи збереження знань і доступ до них навіть у надзвичайних умовах.

Бібліотеки Херсонщини стали активними учасниками інформаційного спротиву через поширення правдивої інформації та протидію російській пропаганді. Одним із напрямів їхньої діяльності стало впровадження заходів інформаційної безпеки. Зокрема, у період окупації бібліотекарі підтримували зв'язок із користувачами через соціальні мережі та організовували онлайн-заходи, що зміцнювали дух спротиву. Також було запроваджено проєкти, спрямовані на меморіалізацію подій війни. Наприклад, створення онлайн-ресурсів із хроніками звільнення Херсона або інформаційні кампанії щодо національної стійкості допомогли поширювати правдиву інформацію серед населення, підвищуючи його обізнаність.

Одеська обласна універсальна наукова бібліотека імені М. С. Грушевського системно та цілеспрямовано впроваджує програми з цифрової грамотності для населення, що сприяє обізнаності громадян у розпізнаванні фейків та маніпуляцій. Зокрема, на таких заходах як лекція «Пропаганда під час війни» Євгена Джиджори та тренінгу «Як дізнатися, що Кремль вами маніпулює», учасників навчали методам протидії пропаганді та формуванню критичного мислення. Такі заходи є важливими для створення в громаді екологічного та стійкого інформаційного середовища.

Полтавська ОУНБ імені І. П. Котляревського багато уваги приділяє проведенню заходів, спрямованих на формування цифрової стійкості громадян України та кваліфіковану протидію інформаційним атакам. Окрім того, важливим інструментом стала популяризація перевірених джерел інформації та навчання користувачів працювати з ними. В бібліотеці організовуються зустрічі з експертами, де обговорюються ефективні способи боротьби з пропагандою [28].

Ще одним важливим напрямом діяльності ОУНБ є створення електронних ресурсів, що фіксують правдиві свідчення подій війни. Зокрема, бібліотеки організували онлайн-презентації виставок інформаційних плакатів, таких як «Кожен із нас – воїн», створюють онлайн-платформи для доступу до правдивих даних, наприклад, ініціативи зі збору та поширення

матеріалів про наслідки агресії. На сайтах бібліотек регулярно оновлюються дані про руйнування культурної інфраструктури, що документує злочини агресора і стає частиною доказової бази для міжнародних судів, створюються цифрові архіви, які документують злочини проти об'єктів культурної спадщини. Загалом зібрано понад 500 епізодів пошкоджень і руйнувань культурної інфраструктури, що стало основою для міжнародної адвокації та закликів до допомоги постраждалим регіонам. ОУНБ дбають також про збереження цифрових копій рідкісних видань, які можуть бути втрачені через руйнування. Ці заходи мають на меті не лише збереження та захист поцифрованої інформації, але й її доступність для дослідників та громадськості [28].

Луганська ОУНБ організовує проекти на кшталт "Дія. Цифрова освіта", які включають навчання різних груп населення — від учителів до лікарів. Завдяки залученню медіафахівців і доступу до інноваційних освітніх платформ бібліотека створює міцний культурний та інформаційний фундамент для спротиву агресії. Навчальні курси інтегрують теми медіаграмотності та цифрової безпеки, що дозволяє громадянам критично оцінювати інформацію, особливо в контексті інформаційної війни.

Таким чином, всі ОУНБ України розуміють важливість підтримки інформаційної безпеки всіма можливими засобами: організаційними, техніко-технологічними, освітніми та виховними. Серед цих засобів: захист бібліотечних серверів та баз даних від кібератак, моніторинг інформаційного контенту соціальних мереж, що поширюється через бібліотеки, на достовірність, навчання для громадян щодо методів формування критичного мислення та розпізнавання фейкових новин, організація різноманітних тематичних заходів, що інформують суспільство про механізми протидії дезінформації. Наприклад, Тернопільська ОУНБ провела цикл занять «Стрес, війна, здоров'я», де розглядалися психологічні аспекти стійкості українців перед інформаційними атаками. У липні 2024 р. обласними бібліотеками країни було проведено онлайн-конференцію «Бібліотеки під час війни:

внесок у спільну справу перемоги», де розроблялися стратегії протидії інформаційним атакам та дезінформації.

2.2 Освітні та культурні ініціативи бібліотек у сфері спротиву дезінформації

З початком повномасштабного вторгнення росії на Україну ОУНБ проводять системні соціокультурні та освітні заходи, спрямовані на підтримку патріотичного духу та спротиву громадян проти агресії окупантів. На своїх сайтах вони надають користувачам платформи для вираження почуттів через поетичні твори, що відображають складні реалії війни та підтримують патріотичний дух громади, влаштовують дискусії, на яких громадяни обговорюють ситуацію в країні та відзначають важливість єдності й опору агресору.

З великою зацікавленістю користувачі ОУНБ відвідують заходи, на які запрошують військових, щоб почути найдостовірнішу інформацію про стан військових дій та героїзм наших захисників. Дуже популярними серед користувачів бібліотек є заходи, спрямовані на збереження національної ідентичності й зміцнення морального духу населення. Так, у Закарпатській ОУНБ однією з ключових подій стало проведення виставки "Історія України: від прадавніх часів до сьогодення", яка знайомить відвідувачів із видатними історичними етапами становлення держави та культурної спадщини України. Така ініціатива допомагає громадянам відчувати зв'язок з власною культурою, що особливо важливо в умовах загрози національній цілісності. Успішно пройшов культурно-мистецький захід "Українські митці та літературний фронт", де представлено твори українських поетів та письменників, які відображають боротьбу народу за свободу та незалежність. Цей захід має на меті підтримати патріотичні настрої у громаді та сприяє зміцненню національної свідомості.

Львівська ОУНБ також проводить широкий спектр інноваційних культурно-освітніх заходів, спрямованих на підтримку української національної ідентичності. Одним із прикладів є виставка "Видатні українські діячі в історії", де відвідувачі можуть ознайомитися з історією України через життя та діяльність видатних особистостей. Такі заходи стимулюють вивчення української культури та сприяють збереженню національної свідомості. Інший приклад — виставка "Сучасна українська література", де представлено роботи українських авторів, що відображають події війни та національну боротьбу нашого народу за незалежність.

Освітні заходи та культурні ініціативи стали вагомим аспектом інформаційного спротиву, який реалізує Вінницька ОУНБ. Наприклад, соціокультурний захід «Герої нескореної України» (квітень 2023) акцентує увагу на героїзмі українських військових, а «Українські письменники про Крим» (жовтень 2023) висвітлює значущість Криму як невід'ємної частини України, одночасно привертаючи увагу до сучасної української літератури, яка протистоїть інформаційній агресії та підтримує національний дух. Завдяки цим заходам бібліотека виховує свідомих громадян, обізнаних в історичних та культурних аспектах життя країни [28].

До важливих ініціатив належать виставки на теми української незалежності та державності, зокрема "Живи, країно, нам на радість", "Моя Україна: сторінки історії незалежності", а також заходи, які акцентують увагу на важливості євроатлантичної інтеграції, таких як "Євроатлантичне майбутнє України". У рамках цих заходів бібліотека популяризувала літературу, що висвітлює значення європейських цінностей для України, а також розглядала питання інформаційної безпеки в контексті боротьби з пропагандою. Крім того, бібліотека організовувала заходи, присвячені культурному та історичному спадку України, зокрема, про роль українських героїв у боротьбі за свободу і незалежність. Виставка "Символ державності та єдності нації" стала важливим етапом у популяризації національних символів України, що є основою патріотичного виховання. Бібліотека

активно використовувала мультимедійні ресурси, що допомагають популяризувати історичні події, а також залучала громадськість до участі в тематичних обговореннях і просвітницьких програмах.

Креативними підходами відрізняється діяльність Волинської ОУНБ імені Олени Пчілки. З метою підтримки національної єдності та спротиву російській дезінформації бібліотека організувала патріотичні заходи, як-от літературно-музичні композиції, які сприяють підвищенню патріотизму та інформованості про важливі історичні події. Одним із прикладів є поетичний флешмоб до Дня Незалежності, який об'єднує громаду у спільній підтримці національної ідеї. Подібні заходи та ініціативи є невід'ємною частиною інформаційного спротиву, оскільки вони зміцнюють національну ідентичність громади та надають підтримку в часи військової загрози, забезпечуючи правдиве висвітлення подій і формуючи довіру до джерел інформації.

Аналіз річних звітів ОУНБ України, які оприлюднені на їх сайтах, дозволяє визначити, що бібліотеки приділяють велику увагу тим соціокультурним заходам, які підтримують патріотичний дух та протистоять спробам маніпулювання суспільною свідомістю, сприяючи загальному інформаційному спротиву України. Бібліотеки активно залучають молодь до процесу інформаційного спротиву через конкурси, вікторини та інші заходи, що сприяють розвитку критичного мислення та підвищенню національної самосвідомості. Це дозволяє бібліотекам виконувати функцію просвітницьких центрів, які об'єднують громади навколо ідеї національної єдності та спротиву агресії.

Вельми важливою ініціативою стали заходи для підтримки Збройних Сил України: виготовлення оберегів для воїнів, організація благодійних акцій, як-от “Солодкі подарунки для ЗСУ”. Такі проєкти стали важливою частиною громадянського спротиву, а також сприяли згуртуванню місцевих громад навколо спільної мети — перемоги України. Наприклад, Херсонська ОУНБ до Дня Героїв України проводила захід, що висвітлював подвиги

захисників Херсонщини. Такі заходи мають на меті не лише поширення патріотичної інформації, а й зміцнення патріотичного духу серед громадян. Особливу увагу бібліотека приділила організації заходу "Поезія проти війни", де через творчість поширювала ідеї незламності та опору. Подібні події допомагають не лише розвивати культурне середовище, а й формувати сильний емоційний зв'язок між учасниками, сприяючи консолідації суспільства.

Одеська ОУНБ імені М. С. Грушевського не лише зберігає історичну пам'ять, але й сприяє формуванню нового покоління свідомих громадян. Презентації книжок, як-от «Невигадана історія: Маріупольський щоденник» Анжели Білодід, а також виставки ілюстрацій до книги «Це воює вона» наголошують на героїзмі українців і жорстокості агресора. Особливу увагу бібліотека приділяє організації дискусій на теми єдності держави та спротиву дезінформації. Наприклад, під час панельної дискусії «365 днів незламності: молодь» обговорювали роль молодого покоління українців у формуванні інформаційного спротиву та боротьби за незалежність. Окрім цього в бібліотеці проводяться панельні дискусії, присвячені темі стійкості українського народу та майбутнього країни після перемоги.

Рівненська ОЦНБ теж активно виступає платформою для культурного спротиву та освітніх ініціатив, організуючі тематичні виставки, присвячені історії української боротьби за незалежність, семінари та дискусії про сучасні загрози дезінформації. У 2024 р. бібліотека організувала серію виставок на тему «Герої сучасної України», які сприяють підвищенню патріотизму серед громадян. Також запроваджено освітні лекції для молоді щодо інформаційної гігієни, які мають на меті навчити критично мислити та вдумливо аналізувати інформацію.

У Тернопільській ОУНБ часто проходять зустрічі з військовими, зокрема й творчими особистостями. У червні 2024 р. бібліотека організувала творчий вечір з військовослужбовцем ЗСУ Сергієм Тимофійком, яка

розкрила мистецькі аспекти війни та роль літератури у формуванні морально-патріотичної стійкості суспільства.

Хмельницька ОУНБ систематично проводить виставки українських художників і презентації фільмів, що сприяють формуванню патріотизму, відчуття національної ідентичності та єдності. Миколаївська ОУНБ активно співпрацює з військовими та культурними установами для проведення тематичних заходів, які висвітлюють правду про російську агресію, її наслідки для України та героїзм українських захисників. Виставки на тему "Кожен із нас – воїн", "Пам'ятаємо, повернемо", "Життя на лінії фронту" стали невід'ємною частиною діяльності бібліотек.

Крім того, бібліотеки активно популяризують твори українських авторів, які висвітлюють події війни. Зокрема, книги Дарії Бури «Місто-герой Харків: 28 історій незламності» та Олександра Меншова «Щоденник херсонця» стали важливими інструментами в донесенні до суспільства правдивої інформації.

Популярністю у читачів ОУНБ користуються патріотичні турніри, як-от «Славетні лицарі козацької звитяги», в яких із задоволенням бере участь креативна молодь. Також бібліотеки проводять акції зі збору книг для відновлення фондів пошкоджених бібліотек. Наприклад, у межах цієї ініціативи бібліотекам Миколаївщині було передано значну кількість сучасних українських видань.

Миколаївська ОУНБ активно бере участь в організації просвітницьких заходів, спрямованих на підвищення медіаграмотності серед населення. В межах "Бібліотечного марафону: Бібліотека і війна" було проведено серію лекцій і тренінгів, які допомагають громадянам розпізнавати дезінформацію та протистояти інформаційним атакам ворога .

Обласні бібліотеки організовують численні заходи, спрямовані на підтримку морального духу українців. Проєкти, такі як «Війна і притулок» або «Українська пісня», сприяють популяризації української культури та зміцненню національної ідентичності. Бібліотека також проводить освітні

заходи, які допомагають громадянам критично оцінювати інформацію, участь у телемарафонах і створення мультимедійних проєктів дозволяє залучати широку аудиторію до актуальних проблем інформаційного спротиву [28].

Обласні бібліотеки виступають осередками освіти та культури, які забезпечують доступ до перевіреної інформації та формують критичне мислення. Зокрема, вони проводять культурні заходи, присвячені героїзму захисників України. Наприклад, виставки, як-от «Моє серце – сталь, моя кров – Азов», популяризують історії захисників Азовсталі, що сприяє зміцненню духу опору та національної гордості.

Також бібліотеки організовують творчі заходи, що відображають героїзм та трагедію війни. Наприклад, спеціальні покази фільму «Фортеця Маріуполь. Останній день на Азовсталі» стали важливим інструментом для привернення уваги до злочинів проти українського народу. Ці заходи не лише підтримують моральний дух громади, але й сприяють розвінчанню ворожої пропаганди.

ОУНБ України реалізують серію поетичних і мистецьких заходів, які спрямовані на підтримку національного духу. Наприклад, поетична антологія «Поезія, народжена війною» стала частиною культурного фронту, де українські митці, такі як Юрій Руф і Христина Полянська, діляться своїми творами, які відображають боротьбу українського народу.

Крім того, бібліотека підтримує громадські ініціативи, такі як «Шторм» від Кримськотатарського ресурсного центру, які спрямовані на підвищення рівня єдності українського суспільства через соціальні мережі.

Бібліотеки відіграють важливу роль у протидії дезінформації через освітні та культурні заходи. Наприклад, акція «Поезія, народжена війною», започаткована Миколаївською ОУНБ, залучила широке коло місцевих мешканців та митців до створення поетичних творів, які висвітлюють реалії війни та надихають на боротьбу за свободу.

Крім того, бібліотеки організовують тренінги з медіаграмотності та критичного мислення, які є актуальними в умовах війни. Наприклад, у рамках загальнонаціональної акції «Шевченко закликає — Україна перемагає» бібліотекарі Миколаївської області проводили освітні заходи, спрямовані на підвищення рівня обізнаності населення про інформаційні загрози.

Чернігівська ОУНБ імені Софії та Олександра Русових теж активно долучається до культурно-освітньої діяльності, спрямованої на підвищення морально-патріотичної стійкості громади та її спротиву рашиській дезінформації. Зокрема, проводяться презентації книг про війну, таких як «2402. Щоденник війни» та «Чернігівський Євромайдан: хроніка, факти, спогади». Крім того, важливим елементом роботи є популяризація національної культури через організацію виставок та акцій. Наприклад, виставки, присвячені Дню Незалежності України та українському добровольцю, стали майданчиком для розповсюдження правдивої інформації про події війни та подвиги українських захисників.

Одним із важливих напрямів діяльності Сумської ОУНБ є освітні та культурні проєкти, спрямовані на спротив дезінформації. Наприклад, заходи, присвячені Небесній сотні та захисникам України, допомагають підвищити обізнаність суспільства про героїчну боротьбу за незалежність («Небесна сотня: перші герої російсько-української війни»). Крім того, бібліотека організувала презентації книг, які документують хроніку війни та героїзм українців. Зокрема, такі видання, як «Листи із пекла» та «Вежа стійкості», стали символами мужності та незламності нації.

Чернівецька ОУНБ імені Михайла Івасюка проводить культурно-мистецькі заходи в серії «Бахмутський градус» та «Щит цитаделі», які привертають увагу громади до подвигів українських захисників і зберігає пам'ять про важливі події війни. Також проводяться перегляди документальних фільмів, як-от «Крим: Окупація», що висвітлюють реальні факти та розвінчують міфи, створені російською пропагандою. Поетичні

зустрічі, презентації збірок, наприклад «Лінія світла» Наталії Гейман, нагадують про силу української культури, що протистоїть ворожій агресії.

Культурно-просвітницькі заходи Дніпропетровської ОУНБ імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія включають книжкові виставки, присвячені історії українського народу, презентації книг про героїв сучасної війни та інтерактивні майстер-класи для молоді. Завдяки таким ініціативам бібліотека сприяє формуванню національної свідомості та зміцненню інформаційного імунітету населення. Бібліотека також підтримує творчі проекти, які відображають реалії війни, серед яких поетичні вечори, фотовиставки та зустрічі з сучасними українськими авторами. Це дозволяє читачам краще зрозуміти масштаби та наслідки війни через призму мистецтва та літератури.

Таким чином, ОУНБ України залишаються важливим елементом інформаційного фронту України, використовуючи всі доступні засоби для збереження історичної пам'яті, протидії дезінформації та підтримки громади в складні часи.

2.3. Заходи бібліотек з підтримки морально-психологічної стійкості українців

У системі заходів бібліотек, спрямованих на підтримку морально-психологічної стійкості українців, можна виділити два напрями реалізації: заходи з ветеранами російсько-української війни та їх родинами; заходи з внутрішньо переміщеними особами та біженцями, яким вдалося звільнитися з окупованих ворогом територій. З цими групами осіб працюють професійні психологи-волонтери, яких бібліотека залучає на індивідуальні та колективні заняття. Окрім цього, бібліотека проводить цикли заходів з книготерапії, лялькотерапії, каністерапії та ін.

Пріоритетними напрямами роботи бібліотек щодо обслуговування осіб,

що мають психологічні травми, пов'язані з участю в бойових діях та перебування в полоні чи окупації, мають стати: інформаційний, адаптаційно-реабілітаційний, бібліопсихологічний, рекреаційно-дозвіллевий. Підвищенню ефективності означених напрямів роботи бібліотек сприятимуть координація діяльності з органами місцевої влади, ветеранськими та громадськими організаціями, центрами реабілітації, соціальними, юридичними, психологічними службами, волонтерськими організаціями, товариством Червоного Хреста тощо. Формами реалізації цих напрямів роботи бібліотек є літературні вечори, виставки, презентації книг про війну, які допомагають зміцнити українську ідентичність. Важливим елементом роботи стало залучення молоді до заходів, спрямованих на розкриття правди про війну через мистецтво, літературу та історичні матеріали.

Особливим попитом цих категорій читачів бібліотек користуються психологічні тренінги, індивідуальні консультації психологів, які є безкоштовними та організуються в бібліотеках психологами-волонтерами. Майже на всіх сайтах ОУНБ України є оголошення про психологічну підтримку ветеранів, військових та членів їх сімей, внутрішньо переміщених осіб.

Вельми ефективною є діяльність ОУНБ щодо популяризації та поширення напрацювань Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?», запровадженої з ініціативи першої леді Олени Зеленської (Додаток А). На сайтах бібліотек є посилання на цикл вебінарів цієї Програми, які допомагають громаді зберегти психічне здоров'я та отримати необхідну психосоціальну підтримку в кризових ситуаціях, зокрема в умовах війни. Пропонуються відеозаписи цих вебінарів, в яких розкриваються зміст поняття «стійкість», в чому вона виявляється на індивідуальному та груповому рівнях та які технології її розбудови, яким чином з цим пов'язана ментальне здоров'я. Фахові психологи вчать слухачів умінню розрізняти гострі реакції на стрес та надають навички правильного реагування на нього та першої допомоги. Там же є десятки технік самодопомоги на випадок

стресу, які дозволяють бібліотекарям опанувати їх для допомоги собі та навчити їм користувачів бібліотек у критичних ситуаціях. В межах таких занять бібліотекарі вчать користувачів та колег розуміти свої емоції та знаходити способи управляти ними для підтримки стійкості.

Дуже важливим є в умовах війни формувати в громадян здатність адаптуватися до найскладніших ситуацій, зберігаючи своє ментальне здоров'я. Бібліотеки як найкваліфікованіші комунікаційні посередники мають ресурси та інструменти, щоб допомогти всім, хто потребує психологічної підтримки через формування життєвих цінностей, конструктивного мислення, залучення до продуктивної дії та співпраці, фахового управління емоціями.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання кваліфікаційної роботи було досліджено роль та діяльність ОУНБ України в умовах повномасштабного російського вторгнення. Результати дослідження дозволяють зробити низку висновків, що підкреслюють значущість бібліотек як культурно-інформаційних центрів у протидії агресії, спрямованої на інформаційний простір країни.

Сучасні бібліотеки України є важливими інституціями в системі інформаційного спротиву. Вони виконують функцію поширення достовірної інформації, протидіють дезінформації та фейковим новинам, які активно поширюються російською пропагандою. Особливу увагу приділяють патріотичному вихованню, популяризації української мови, культури та літератури, а також збереженню історичної пам'яті.

Проведений аналіз діяльності 21 ОУНБ України, відображеної на їхніх офіційних сайтах, виявив широкий спектр методів інформаційного спротиву. Зокрема:

1. Освітні проєкти та заходи: бібліотеки організовують онлайн-лекції, семінари, круглі столи та тренінги, спрямовані на підвищення інформаційної грамотності населення.

2. Інформаційна підтримка: через розділи новин і тематичні публікації на вебсайтах бібліотеки надають актуальну інформацію про події війни, зокрема про героїчні дії українських військових та волонтерів.

3. Культурно-патріотичні акції: проводяться виставки, присвячені національним святкам, видатним постатям української історії, подіям, пов'язаним із боротьбою за незалежність України.

4. Психологічна підтримка: бібліотеки сприяють організації груп самопомогі та пропонують ресурси для подолання стресу і психологічних травм.

Під час дослідження було виявлено певні виклики, з якими стикаються бібліотеки в умовах війни. Серед них:

1. Обмежені фінансові та матеріальні ресурси, що впливають на можливості реалізації проєктів.

2. Ризики для безпеки працівників і користувачів бібліотек, особливо у прифронтових регіонах.

3. Необхідність постійної адаптації до умов повномасштабного вторгнення агресора, постійних бомбардувань України та викликів інформаційної війни, які мають тенденцію до зростання.

Однак, попри ці труднощі, бібліотеки демонструють високий рівень адаптивності та творчого підходу до виконання своїх завдань. Вони активно використовують цифрові технології для поширення інформації, організації заходів та комунікації з користувачами.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання для розробки нових стратегій роботи бібліотек у кризових умовах. Наприклад, результати аналізу можуть бути основою для створення рекомендацій з удосконалення інформаційної діяльності бібліотек, підвищення їхньої спроможності протидіяти інформаційним загрозам.

У підсумку, діяльність ОУНБ України в системі інформаційного спротиву є важливою складовою інформаційної безпеки держави. Їхній внесок у збереження національної ідентичності, підтримку морального духу населення та боротьбу з пропагандою заслуговує на подальше дослідження і популяризацію. Завдяки своєму досвіду та інноваційним підходам, бібліотеки можуть стати взірцем для інших культурно-освітніх установ як в Україні, так і за її межами.

Подальші дослідження у цій сфері можуть бути спрямовані на розширення аналізу методів роботи бібліотек, залучення міжнародного досвіду, а також розробку ефективних механізмів взаємодії бібліотек із іншими структурами в умовах кризи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрющенко О. Етнічна єдність багатокультурної Мелітопольської громади як маркер національного спротиву війні. URL : <https://www.ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/view/523> (Дата звернення: 21.11.2024).
2. Батрименко О. В. Роль соціальних медіа у російсько-українській інформаційній війні. *Політологічний вісник* : зб. наук. пр. Київ : ТОВ «Вадекс», 2022. Вип. 89. С. 124-132. URL : <https://zpv.knu.ua/index.php/pb/article/view/142/127> (Дата звернення: 21.11.2024).
3. Бевз Т. А. Війна за ідентичність. Сила опірності культури. URL : <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5990c0c3-ecf1-488d-9f9d-b15960908a90/content> (Дата звернення: 21.11.2024).
4. Білоусенко О. Фактчекери – це сапери, які знешкоджують інформаційні міни. *Детектор медіа*. URL : <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/29254/2022-03-30-faktchekery-tse-sapery-yaki-zneshkodzhuyut-informatsiyni-miny/> (Дата звернення: 21.11.2024).
5. Білоцька О. Наукова бібліотека Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного в годину війни: окупація, релокація та інші виклики. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/581010861.pdf> (Дата звернення: 21.11.2024).
6. Биркович Т. І., Вільчинська І. Ю. Інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек України в умовах війни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 42–48. URL : https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5270/BDI_2023_4-42-48.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 10.11.2024).
7. Воропаєва Т.С., Авер'янова Н.М. Інтелектуальна основа національного спротиву. URL : <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/03/SCIENTIFIC-RESEARCH->

<IN-THE-MODERN-WORLD-9-11.03.23.pdf#page=342> (Дата звернення: 21.11.2024).

8. Гордєєва О., Нечитайло В. Феномен «fake news» в контексті забезпечення інформаційної безпеки держави URL: <http://fil.nlu.edu.ua/article/view/250655> (Дата звернення: 21.11.2024).

9. Гудима І. П., Неровна Н. Ю. Особливості розвитку громадянського суспільства в Україні після початку повномасштабного російського вторгнення. URL: <https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/culturology/article/view/85> (Дата звернення: 21.11.2024).

10. Гула Р.В. Вітчизняні архіви, бібліотеки та музеї як об'єкт і суб'єкт консцієнтальної війни в умовах збройної агресії РФ проти України / Р.В. Гула, І.Г. Передерій, В.В. Сажко. *Вісник ХДАК*. 2022. Вип. 62. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/14956> (Дата звернення: 21.11.2024).

11. Гуралюк А. Особливості змісту інформаційної компетентності педагога в умовах протидії гібридній агресії. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733513/1/Nauk-ped-stud_%23%206_2022%20%2815112022%29-156-167.pdf (Дата звернення: 21.11.2024).

12. Дзира О. Війна з українською книгою: Радянські часи та сучасні реалії. URL: <https://ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/view/455/441> (Дата звернення: 21.11.2024).

13. Довганюк Є. А. Фейкові новини як засіб медіа комунікації. URL: https://www.researchgate.net/profile/Kostiantyn-Mizin-2/publication/367219824_Etnospecificni_emocii_ak_rezultat_protistavlenna_duhu_nimciv_na_osi_Chaos_-_Ordnung/links/63c7ac4be922c50e99a30a31/Etnospecificni-emocii-ak-rezultat-protistavlenna-duhu-nimciv-na-osi-Chaos-Ordnung.pdf#page=347 (Дата звернення: 21.11.2024).

14. Забродіна Д. О., Ташенко А. Ю. Пропаганда і соціальні мережі: Воля до (не)захисності напередодні повномасштабного вторгнення. URL: <https://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/310929> (Дата звернення: 21.11.2024).
15. Щепакін В. М. Митці Харкова в російсько-українській війні. URL: <http://ku-khsac.in.ua/article/view/270940> (Дата звернення: 21.11.2024).
16. Іващенко О. Про війну та суспільство у науковій періодиці України за умов повномасштабного вторгнення рф в Україну (2022–2023). URL: <https://stmm.in.ua/archive/ukr/2023-4/10.pdf> (Дата звернення: 21.11.2024).
17. Ілюк К. Інформаційна війна – це не тільки фейки. URL: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplyvi/post/29264/2022-03-31-informatsiyna-viyna-tse-ne-tilky-feyky/> (Дата звернення: 21.11.2024).
18. Костюк Б. Інформаційна війна проти України і світу. Медіаграмотність проти пропаганди Росії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28407931.html> (Дата звернення: 21.11.2024).
19. Кривець М. П. Роль публічних бібліотек у забезпеченні інформаційної безпеки та формуванні медійної грамотності особистості. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 4. С. 68–75. URL: <https://journals.uran.ua/bdi/article/view/249326> (Дата звернення: 20.11.2024).
20. Литвиненко А. Українські Youtube-канали на культурно-мистецьку тематику під час повномасштабного вторгнення Росії до України. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/93108/1/Lytvynenko_Obraz_2_2023.pdf (Дата звернення: 21.11.2024).
21. Левченко Ю.І. Культурний спротив – складник сучасної війни: огляд 2022 року. URL: <https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/180> (Дата звернення: 20.11.2024).

22.Макарова М. (2023). Культурно-мистецькі заходи бібліотек України в умовах війни. *Питання культурології*. Вип. 42. С. 195–205. URL : <http://issues-culture-knukim.pp.ua/article/view/293777> (Дата звернення: 21.11.2024).

23.Маляренко В.І. Кращі практики зарубіжного досвіду боротьби з фейками та дезінформацією URL: <http://il.ippi.org.ua/article/view/243793> (Дата звернення: 21.11.2024).

24.Наука і освіта України в умовах російсько-української війни: виклики та завдання в контексті національної безпеки. Том II / [Ред.: В. Ільницький, М. Галів]. Київ – Дрогобич – Львів – Переяслав – Ужгород – Запоріжжя:

Видавничий дім «Гельветика», 2024. 282с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/62545/1/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d0%bc%d0%b0%d1%82%d0%b5%d1%80%d1%96%d0%b0%d0%bb%d1%96%d0%b2.pdf> (Дата звернення: 21.11.2024).

25.Новальська Т. В. Публічні бібліотеки України як складова інформаційного спротиву російській агресії / Т.В. Новальська, Ю.І. Горбань, Н.А. Бачинська, Г.І. Пристай. *Вісник ХДАК*/ 2024. Вип. 65. С. 69-82. URL: <http://v-khsac.in.ua/article/view/307647> (дата звернення: 10.11.2024).

26.Палієнко М. Українські архіви, війна та збереження національної ідентичності URL: <https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/142> (Дата звернення: 21.11.2024).

27.Парафійник Н. І Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотек у сучасних умовах URL: <https://dspace.library.khai.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/6998/16-19.pdf?sequence=1> (дата звернення: 19.11.2024).

28.Сайти обласних універсальних наукових бібліотек України. URL : <https://sites.google.com/site/oleksbib/informacia-dla-citaciv/korisni-posilanna/sajti-bibliotek-zagalnoderzavnogo-znacenna>

29.Стамбол І. Особливості діяльності бібліотек Одеси під час воєнного стану 2022 року. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/44566/> (Дата звернення: 21.11.2024).

30.Темченко Л.В., Доніченко О.А. Актуальні проблеми культурного складника інформаційного простору України. URL: https://www.researchgate.net/profile/Arshak-Varzhapetyan/publication/376047794_PROBLEMS_OF_MONETARY_AND_FISCAL_POLICY_COORDINATION_BY_MONEY_SUPPLY_WITH_THE_EXAMPLE_OF_RA/links/65686855ce88b870311fde72/PROBLEMS-OF-MONETARY-AND-FISCAL-POLICY-COORDINATION-BY-MONEY-SUPPLY-WITH-THE-EXAMPLE-OF-RA.pdf#page=691 (Дата звернення: 21.11.2024).

31.Ципердюк І. Українська редакція радіо «Свобода»: Протидія російським інформаційним фейкам. URL: <https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/05/Visnyk-45-druk.pdf#page=291> (Дата звернення: 20.11.2024).

32.Черниш Р. Ф. Фейк як один із інструментів негативного впливу на національну безпеку України в умовах ведення гібридної війни. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 109-114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2019_2_21 (Дата звернення: 21.11.2024).

33.Шершун А. Специфіка інформаційної війни Росії проти України: Етапи розвитку, засоби ведення та методи протидії. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/10057/1/24.pdf> (Дата звернення: 20.11.2024).

34.Kolesnykova T. Year of sustainability, openness, and new roles: A Ukrainian university library in wartime. *Problems and Perspectives in Management*. 2023. URL: <https://www.businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/>

[templates/article/assets/17991/PPM_2023_02\(si\)_Kolesnykova.pdf](templates/article/assets/17991/PPM_2023_02(si)_Kolesnykova.pdf)

(Дата

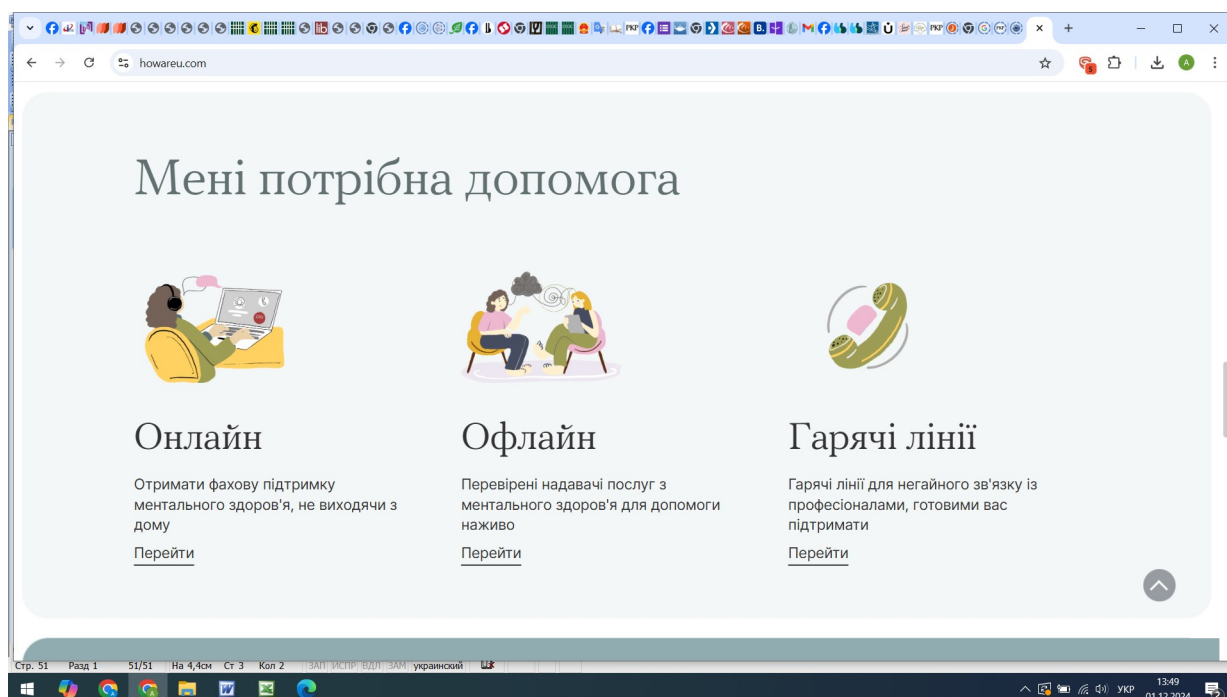
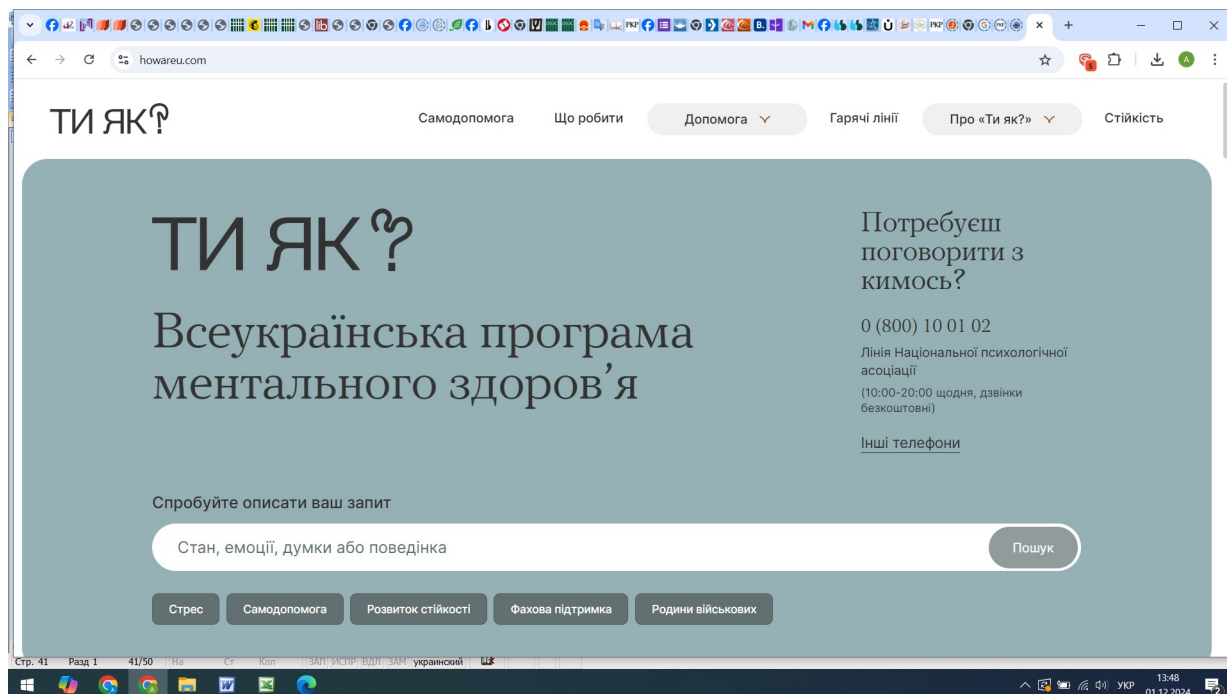
звернення: 21.11.2024).

35.Elżbieta Olzacka The development of Ukrainian cultural policy in the context of Russian hybrid aggression against Ukraine. URL:

<https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/10286632.2023.2187053?needAccess=true> (Дата звернення: 21.11.2024).

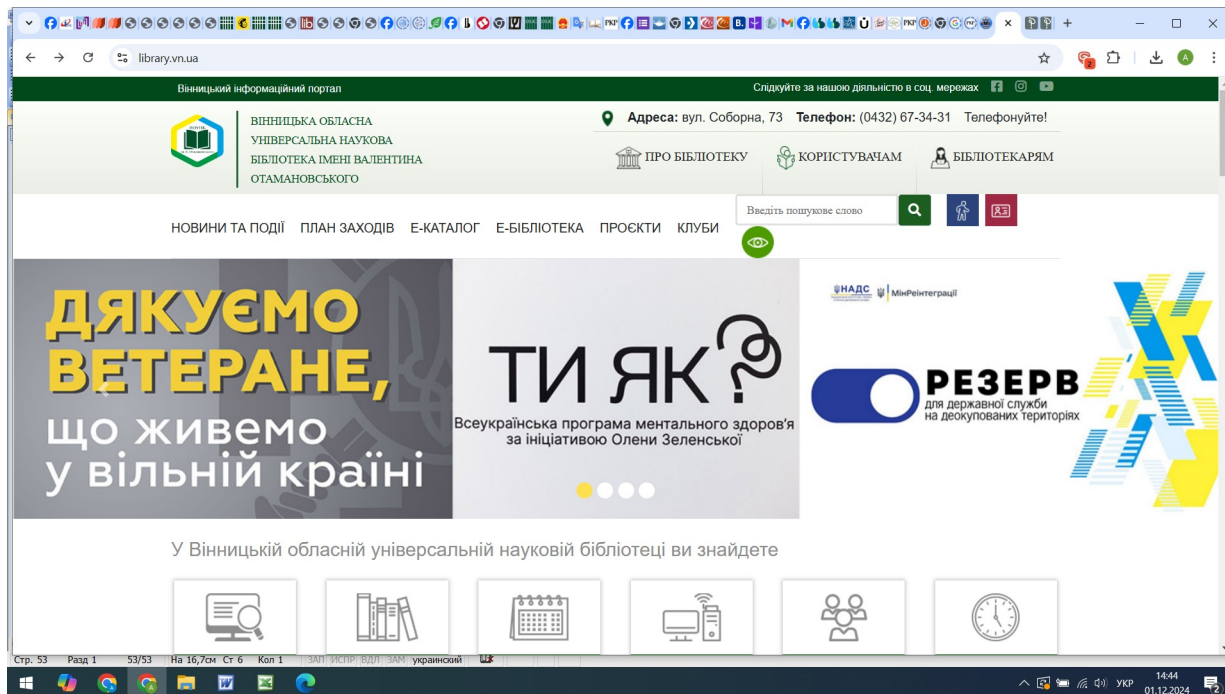
Сайт Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?»

<https://howareu.com/>

Сайт Винницької ОУНБ імені Валентина Отамановського

<https://www.library.vn.ua/>

<https://library.vn.ua/news-and-events/promo/2024-rik-akzii>

